

catur **תְּמִימָה dura**, id est silentium. Ita Virgilius, lib. VI. *Aeneid*. de inferis canit :

Di, quibus imperium est animarum, umbræque silentes,
Et Chaos, et Phlegethon, loca nocte tacentia late.

Et Ser. ad. in *Hippol.*

Adit silentem nocte perpetua domum.

Et Ovidius, IV. *Metamorph.* ita inferos animasque eo descendentes describit :

Est via deserta, fumosa nebula taxo :
Gutti ad interras per uera silentia sedes.
Styx nebula exhalat ines; umbræque recentes
D-stant illuc, simularaque funera sepulcris.
Pallor tenebras tenent ita loca senta.

Tropologicus, Rabanus : « Melior est, inquit, mors, de qua scriptum est *Psalm. cxv.*: Pretiosa in conspectu Domini mors Sanctorum ejus, quam vita amara, quam degunum peccatores iniquis operibus vacantes. Et requies aeterna, quam tenent justi in conspectu Domini, melior est quam languor perseverans, quo in peccatis versantes quotidie tabescunt, quorum finis est inierit, et gloria in confusione ipsorum qui terrena sapiunt, » *Philip. III.*

48. **BONA ABSCONDITA IN ORE CLAVO, QUASI APPROXIMATIONES EPULARE CIRCUMPOSSE SEPULCRO.** — Pergit ostendere quam divitibus morbo afflictis inutilles sint divites et deliciae, per tres similitudines. Prima est, sepleri, q. d. Opes et escae in arcis et cellis a divite, sed infirmo, reposito et reconciliata, qui ob agitudinem et nauseam stomachi eius frui non potest, ideoque quasi os suum ad eas clausum habet, inutilles sunt, perinde ac inutilles sunt epulas ad seplerum mortui apposite, cum mortuus eas comedere et gustare nequeat. Quo indicatur divitiae regnum esse quasi mortuum; utpote qui non magis quam mortuus suis delitatis refici et recreari possit. Etsi enim multa bona habeat in cellulari abscondita, si tamen eis lanugor ipsi os claudat, ut eas comedere nequeat, aut non nisi cum dolore et nausea; utique illa similia erunt epulas, que mortuis solebant apponi.

Nota : Pro *abscondita* Noster legit *κρυπταίνει*, Complutensis legunt *κρύψαι*, id est clausa. Unde vertunt : *Bona clausa ad os clavum*, etc. Sed clausa idem est quod abscondita. Codices Romani emendati legunt *κρύψαι*, unde vertunt : *Bona effusa ori clavo, vel effusa ad os clavum, sunt ferulae ciborum apposita in sepolcro*, Syrus : *Bona, que abscondita sunt in ore absconditae, sicut cibi, qui positi sunt super sepolcro*.

Mystice Lyranus : « *Bona abscondita in ore clavo*, » 1° est, inquit, scientia reconitda in membris hominis pigr ad docendum, inutilis est; sicut inutilles sunt escae appositi mortuis. Sic et Rabanus : « Hoc testimonium, sit, contra eos vallet, qui talentum verbi Dei, quod ipsi intellectu percepissent, alii predicare negligunt; quorum scientia ita viventibus inutilis est, sicut epulas cir-

compositæ mortuorum sepleris, quæ non manduant, neque bibunt, neque aliquem fructum ex eis percipiunt. »

Nota : Gentiles olim post mortem suorum **Manibus**, id est animabus eorum, parentabant apponendo cibum et potum (presertim fabas, eo quod habebant sensus, et insomnis facient) eorum sepleris; quasi animæ eo passi et refeci gauderent, uti diserte docet Plinius, lib. XVIII., cap. xii : « *Quoniam, inquit, mortuorum animæ sint in ea (seleicta faba)*, qua de causa parentando utique assumuntur. » Et Lucretius, lib. III. :

Parentant,
Et nigras mactant pecudes, quas Manibus atris
Inferis mittunt.

Censebant enim animas esse corporeas, vel certa tensa et aerea habere corpora, que cibo restaurarentur. Irrepsit hic mos a Gentilibus ad Christianos, quem proinde taxas S. Augustinus, serm. 15. *De Sanctis* : « *Mir*... inquit, cur apud quodam inffidelis hodie tantum perniciose error irrepsrit, ut super tumulos defunctorum cibos et vina conferant, quasi egresso de corporibus animæ carnales cibos requirant. » Idem, *De Moribus Eccles.* XXXIV. : « *Novi multos esse seplerorum adoratores, qui, cum luxuriosissime super mortuos bibunt, et epulas cadaveribus exhibent, super se poplites se solipient.* » Tumdem morem recenset et taxat S. Ambrosius, *De Elia et Jejun.* cap. xviii, ac S. Cyprianus, tract. *De Duplici Martirio*. Et S. Paulinus, natali 95 S. Felicis, ex casu suo rusticus in Italia, quod per simplicitatem veteri Gentilium more epulas deferrent ad seplum ipsum S. Felicis :

Inscit rubibus; nec tanta conscientia enig
Simpliciter plena carit, mala credita Santos
Perfusa halante meno gaudere sepleris.

Gentiles hosce secuti sunt, vel potius præcessere Judæi, sed altiori et sanctiori fine et fide. Hi enim juxta seplerula mortuorum instruebant epulas funebres amicos et pauperes, ut eorum oratione, que ac sua hac elemosyna, animas suorum et penitus purgatoria liberarent. Hoc enim quod filium monet Tobias, cap. iv, 18 : « *Panem tuum et vinum tuum super sepulturam justi constitue, et noli ex eo manducare et bibere cum peccatoribus.* »

Judeos secuti Christiani, præseruimus Roma et in Africa, epulas deferebant ad seplerula vel memorias martyrum, quas per martyres hoc quasi contactu sanctificatas prælibabant ipsi et amicis ipsorum; deinde eas ergobant in pauperes, qui in ecclesiis ad agapen in Natalibus Martyrum convocabantur, idque faciebant ad honorem martyrum. Idem faciebant in sepultura defunctorum suorum, quorum dubia erat salus vel gloria, scilicet, elemosynas, aut convivium seu agapan hanc instruebant in cœmeteriis aut tempis, ut

animam defuneti, si penitus purgatori detineneretur, tum precibus pauperum, tum elemosynæ hac expirarent et liberarent. Unde S. Augustinus, lib. IX. *De Civit.* cap. ult. : « *Quicunque, inquit, epulus eo (ad sepulcra Martyrum) defecit; quod quidem a Christianis melioribus non fit, et plebis terrarum nulla talis est consuetudo; tamen quicunque id faciunt, quas cum apposuerint, orant et auferunt, ut vescantur, vel etiam ex eis indigentibus largiuntur, sanctificari ibi eas volunt per merita martyrum in nomine Domini martyrum.* » Idem, lib. VI. *Confess.* cap. II, de matre sua : « *Cum ad memorias, sit, sanctorum, sicut in Africa solet, putet et panem de merito attulisset.* »

Vero quia ritus his recte comparnari idolis. *Primo*, quia ipsi divitias habent et colunt quasi sua ¹ idola. Unde avaritia ab Apostolo vocatur « *Idolorum servitus* », Ephes. v. Divites ergo divitias suis ornati sunt quasi idola aure gemmisque ornata. *Secondo*, quia divites a mundo coluntur quasi idola et munera quedam. *Tertio*, quia sicut idolis prefosissima vina et armenta libantur et macerantur, ita divitibus opipare mense instruuntur omni deliciarum genera abundantes. *Quarto*, sicut idolum ex *κρύπται*, id est oblatione sibi facta, nullum capit *κρύψαι*, id est fructum, quia nec gustat nec sanit: sic et dives, si meret sit, ex omnibus opibus et deliciis exiguum vel nullum fructum, nomi, 32 in *Matthæum*.

19 et 20. **QUID PROFERIT LIBATIO IDOLO? NEC ENIM MANUCAVIT, NEQ; ODORABIT: SIC QUI EFFUGIATUR A DOMINO, PORTANS MERITA INQUITATIS.** — Est haec secunda similitudo peccata ab idolis coramque victimis, ostendens miseriam divitis, sed aegri. Olim *sim sacrificium institutum fuit quasi convivium epulorum Dei*, vel idoli, dignantis cum hominibus conversari et quasi convivari, ut dixi *Levit.* I. *In omni sacrificio erat victimæ quasi cibis et caro comedenda a Deo, ac simul libabatur, id est effundebatur, vinum quasi potus bibendum a Deo vel idoli.*

Sensus ergo est, q. d. Sic frustra offeruntur victimæ, et cum in libato vinum idoli, cum illud sanguinem vel aureum sit, nullum habens cibi potus gustum, odoratum et sensum: sic pariter dives, « qui effugiantur, » grecè *ἐξελόγησε*; *τοῦτο* id est, qui persecutionem patitur a Domino, *quem scilicet Deum ob secula et fastum persequitur, morbisque et calamitatibus infestat, ut tantum alter Cain a Domino proscriptus et profligatus videatur, ac portare agitudinem quasi mercenari inquitatis* sum : hie, inquam, dives, sed aegri, frustra habebit opes, quibus instrutis splendida convivia, cum ea gustare iisque

frui nequent. Unde ex Greco clarius sic verba : *Quid prodest oblatio idolo? manu neque comedit, neque odoratur: talis est quem persecutur Dominus; Tigurina: Quorum simulacra libantur? neque enim edet inde, neque odorem percipiet: ita se habet, qui profuditus est a Domino, et mercede perficit intelligentias; Syrus: Quæ utilitas est idolis populorum, que non comedunt et non odorantur? ita qui habet divitias, et non utilitas illis.*

Ubi nota divites hic recte comparnari idolis. *Primo*, quia ipsi divitias habent et colunt quasi sua ¹ idola. Unde avaritia ab Apostolo vocatur « *Idolorum servitus* », Ephes. v. Divites ergo divitias suis ornati sunt quasi idola aure gemmisque ornata.

Secondo, quia divites a mundo coluntur quasi idola et munera quedam. *Tertio*, quia sicut idolis prefosissima vina et armenta libantur et macerantur, ita divitibus opipare mense instruuntur omni deliciarum genera abundantes. *Quarto*, sicut idolum ex *κρύψαι*, id est oblatione sibi facta, nullum capit *κρύψαι*, id est fructum, quia nec gustat nec sanit: sic et dives, si meret sit, ex omnibus opibus et deliciis exiguum vel nullum fructum, nomi, 32 in *Matthæum*.

21. **VIDES OCULUS ET INGENMISCENS, SICUT SPADORE COMPLECTENS VIRGINEM, ET SUSPIRANS.** — Est haec tertia similitudo spadonum, q. d. Dives, sed aegri jam dictus, videt epulas et ingemiscit, quod eas vorare iisque frui nequeat: perinde ut eunuchus videns virginem speculosum ingemiscit et suspirat, quod ea ob frigiditatem et impotentiam frui nequeat. Quare divites et delicia ei non solatium et gaudium, sed macerorum et tormentorum affunt. Talis ergo est instar Tanali, qui in inferno in mediis licet aquis, encucatur tamen siti. De quo Poeta :

Poma fugacia capiat
Tantalus hoc illi garda lingua dedit.

Et Horatius :

Tantalus a labio silens furiens capiat
Flumina.... multa nomina, de te
Falsi excedit, excedit, excede sacerdos
Indubius inlinans, et tuncq; pectus sericea
Cognis, aut picta tanquam gaudere tabellis.

Tantalus ergo flumini immersus, sed usque ad labia, nec ex eis bibere permisso, idque semper siens, symbolum et scisma est divitis avari vel aegri, qui opibus immersus iisque feui non audet, vel non potest.

TERTIA PARS CAPITIS.

DE BONO LETITIE, ET MALO TRISTITIE.

22. **TRISTITIAN NON DES ANIME TUE, ET NON AFFLIGAS TEINTEMPSUM IN CONSIGLIO TUO.** — Grece : *Ne des in tristitiam animam tuam; Tigurina : Ne de-*

mergas animum tuum in mastitiam, nec affligas teipsum consilium tuum; aliis : Ne dederis animam tuam marori, et ne afflixeris teipsum propter consilium

tuum; Syrus: Non des tristitia animam tuam, et ne offendas in consilio anima tua. Ubi recte nota Iacobinus: Non dicit, inquit: Ne unquam habeas tristitiam in anima tua (id enim humanae infirmitati est impossibile), sed: «Tristitiam non des anima tua, » vel, ut est in Graecis: Non des in tristitiam animam tuam: hoc est ne sinas tristitiam animo tuo. Zominari, aut ne ultro eam tibi accersas, et tristitiam causam praebas. Dum enim triste aliquid accedit, bonorum quae adiutum cogitatione et expensione, tristitia materia superanda est, ut non permitat animo nostro dominari. Et maxime cavendum est ne, cum multam gaudendi occasionem habemus, ipsi nobis tristitia materiam suggeramus, levia causa mala apud nos exagerando. Hoc ergo significatur, cum dicitur: «Tristitiam non des anima tua. » Et est arsma de tristitia, quam Paulus vocat «tristitiam seculari», quam mortem operari dicit, que seculum est de rebus hojus seculi. Nam «que secundum Deum est tristitia, ponitatem in salutem operatur: » ideoque ea ultra assumenda est, et danda anima nostrae. Ita Palacius.

Fugienda est igitur tristitia illa, que non parit letitiam, ut fugitur potio, que non parit salutem. Ea vero tristitia procuranda est, que letitiam generat, quaeque salutem stabilem ac beatitudinem operatur. De noxa et dannis tristitia vide disserentem S. Ambrosium, orat. 2 *De Satyri;* S. Gregorium, XXI *Moral.* cap. cxvii, S. Augustinum, lib. XII *De Genesi ad litt.* cap. xxiii; Cassianum, *Collat. IX.* cap. iii; S. Bernardum, *De Interdono,* cap. LI.

Porro tristitia remedium est, malum quod nos contristat, vel amovere, vel, si amoveri nequeat, premitendit extenuare, et magno animo sustinere; nam causa tristitiae non est tam malum ipsum quod uret, quam opinio nostra, apprehensio et estimatio illius, quod scilicet illud durum et grave testimoniem. Quae testimonia, cum sita sit in nostra potestate, mitigari, uno deponi potest: itaque tristitia pariter mitigabitur, aut in totum deponetur. Vere enim Epictetus, *Enchirid.* cap. 1: «In nostra, sit, potestate est opinio, appetitus, desiderium, aversatio et quebilis nostra actiones. » Quod autem opinio illa nulli potius quam malum ipsum sit causa tristitiae, idem sapienter affirmat cap. x: «Homines, inquit, perturbant non rebus, sed iis, quas de rebus habent, opinionibus. » Et Plotinus, lib. *de Essere.* «Exsiliunt, ait, ignominia, honorum amissio, et contra coronam, magnificatus, primique concessum non sua natura, sed nostro ipsorum iudicio, affligendi vel detrahendi modum faciunt. » Et Cicero, Tusc. III: «Cogitare, ait, diuturna, nihil esse in re mali, dolori medet, non ipsa diuturnitas, opinib; » Vide S. Chrysostomum, homil. *Quod nemo letitiat nisi a seipso.* Vide et nostrum Gregorium de Valentia, I II, disp. 3, quest. VI, punct. III, ubi octo tristitia remedia assignata, eaque fuse prosecutur.

ET NON AFFLIGAS TEMETIPSUM IN CONSILIO TUO. — Primo, Palacius censet hic idem, vel pene idem dici, quod prior hemisticlio, quasi consilium hoc sit tristitia, vel ipsa tristitia, q. d. Noli te affliger tristitia: quare nec consilia illa tractes, que tristia sunt, aut tristitiam tibi conciliant vel augent. Solent enim tristes, melancholici et scrupulosi esse cogitabundi, nille volvere cogitationes, nulla agitare consilia, astutusque animi, quibus proinde dicendum est cum Psalte: «Quam diu ponam consilia, in anima mea, dolorem in corde meo, per diem? » *Psal. xi.* 2, Sie et Lyra: «nisi qui et exemplum dat: Sic ut faciunt, inquit, desperantes, qui interrumpunt scipios. »

Secunda, q. d. Noli te affligas, eo quod consilia tua felicem successum non habeant aut negligantur, vel ab aliis, presertim amicis tuis, eventuantur; sed cogita quod sunt hominum capita, tot pariter esse sensus et consilia. Quare pacifice idipsum tolerato, dicothe cum Apostolo: «Unusquisque in suo sensu» et consilio «abundet, » Rom. IV.

*Tertia, Jansenius, q. d. Ne nimis anxie et scrupulose deliberes et consultes; noli variis consillis et deliberationibus te affligere et exercuere, dum sollicitus anxie nunc apud te excoquias, quomodo te a quibusdam malis eximas, aut quomodo bonum aliquod assequaris, quod cupis; ac presertim noli anxie cogitare et deliberare de futuris eveniibus, officiis, laboribus, tribulationibus, et terribus rebus, que tibi obvenire possunt: quia reipsa forte nimquaque tibi obvenient. Quare cogita illud Christi: «Sufficit diei maliitia sua. » *Math. vi.* Itaque sicut priori membro monuit deponere tristitiam, sic hoc monuit deponere anxias et sollicitudines, que non minus quam tristitia affligunt, tristitiamque animi partim sequuntur, partim antecedunt et causant. Sicut ergo priori monuit pro tristitiis tristibus cogitationibus accersendas esse letas, quibus mens ad letitiam excitetur, sic hoc monuit anxiis curas et sollicitudines convertendas esse in libertatem hilariatatemque animi, easque resignandas esse dilectione providentias, dicendumque cum Psalte: «Dominus sollicitus est mei, » *Psal. xxxix.* 18. *Psal. xxii.* 1: «Dominus regit me (S. Hieronymus, *Dominus pastor meus;* *Abraham* et *Septuaginta,* *Dominus pascat me,* ut pastor oves), et nihil mihi debeat: in loco» — «ascensu ibi me collocavit. » Ac eum S. Paulo: «Nihil solliciti sit: sed in omni oratione et obsecratione, cum gratiarum actionibus, petitiones vestre innocentes apud Deum, » *Philip. iv.* 6. Et cum S. Petro, epist. I, cap. V, vers. 7: «Omnen sollicitudinem vestram projectes in eum, quoniam ipsi cura est de vobis. » Vide utrobique dicta.*

Porro remedium tristitiae est bona conscientia, fissa fixaque in Deo. Nam, ut ait S. Chrysostomus, hom. 25 *ad Popul.*: «Nihil aliud est triste nisi Deum offendere. Quod cum aberit, non tribulationes, assigunt, eaque fuse prosecutur. »

non insidie, non quidquam aliud sapientiam animam politer contristare; sed quemadmodum, si exiguum scintillam in locum dejecesis profanum, statim extinxeris: itidem et omnis tristitia superabundantia in bonam missa conscientiam extinguitur. Propterea quidem et Paulus semper gaudebat, quoniam interius secundum Deum confidebat, neque tot malorum capiebat sensum, sed dolabat quidem ut homo, non tamen eadebat. Sic et Abraham patriarcha era in dilectione multa passus tristia: verum nihil horum sum prostravit. B. Cesarius Arelatensis, *homil.* 2: «Verum gaudium, ait, non possidetur, nisi par et justitia teneatur. Prima est enim et quasi radix justitia; secunda pax, tertia gaudium. De justitia nascitur pax, de pax gaudium generatur. Justitia et pax quasi bona opera esse videntur: gaudium vero fructus esse honorum operum intelligitur. » Et S. Bernardus, in libro *De Consideratione:* «Quid ditius, quid in corde dulcissimum, quid in terra quietius est et securius bona conscientia? damna rerum non metit, non verborum contumelias, non corporis cruciales, que et ipsa morte magis erigitur quam deprimitur. » Consentunt nostris Scriptores Ethnici. Cicero ad *Torquatum*, epistola familiaris: «Conscientia, ait, recte voluntatis maxima consolatio est rerum incommodorum. » Et Seneca ad *Lucilium:* «Nolo tibi unquam deesse letitiam: volo illam tibi domi nasci. Nasciut, si modo intra te ipsum sit. » Ita paulo post: «Viri boni aviditas tua est. Quid sit istud interrogas, aut unde subeat, dicam: Ex bona conscientia, ex honestis consilis, ex rectis actionibus, ex contemptu fortitorum, ex placido vita et continuo tenore unam prementis viam. » Hinc facit symbolum Pythagore: «Annulum arcum non gestato, hoc est noli facere ea qua te coarent et affligant. » Et: «Cor ne edito, id est ne te crucia curis et anxietatibus; quas maxime patet solet conscientia sceleris sibi conseca. Ita Plotarchus, tract. *De liber.* Edic.

Bursus S. Bernardus, tract. *De Inter. domo,* cap. xii, ait: «Vis nimquaque esse tristis? B. ne vivi. Bona vita semper gaudium habet: conscientia rei semper in pena est. » Et cap. xx et xxi: «Munda est conscientia, cum nec de præterito justi accusulator, nec de presenti iniuste delectator. Conscientia bona titulus est religionis, templum Salomonis, ager benedictionis, hortus deliciarum, aureum regnum, gaudium Angelorum, area federioris, thesaurus regis, aula beli, habitaculum Spiritus Sancti, liber signatus et clausus, et in de judeci aperiendus. Nihil est juventus, nihil nullus, nihil ditus bona conscientia: premat corpus, trahat mundus, terrat diabolus, et illa erit secura. Bona conscientia secura erit, cum corpus morietur; secura, cum anima coram Deo presentabiliter; secura, cum utrumque in die iudiciei ante tribunal terrificum justi iudicis statuerit. »

Denique S. Basilius, homil. 4 *De gratiarum actione:* «Ita, inquit, assequeris, ut semper gaudias: nempe, si vite tua institutum ratioque omnis Deum collimet ac spectet, et spes retributio nis, quae in hac vita tristia sunt, leviora efficiat. Affectis te aliquis ignominia? quin tu ad eam suspicie gloriam, quae reposita in celis est tibi paranda merito patientie. Jacturam rerum tuarum addisti? oculos imprime fixius celestibus divitiis et tesauru incomparabili, quem tibi bonorum operum pretio seposuisti. Patrone solo exclusus es? ut patriam habes *Uxelstem* illam Jerusalem. Ad eum modum si sis, que molestiam tibi nunc parunt, opposueris que sperant bona, animam tuam ab omni anxietate servabis. Ad quod nos invitat sanctio legis Apostolice: Semper gaude, » *Philip. iv.* 18. Hoc est quod omnibus inclamat rex sapientissimus, *Eccles. iii.* 12: «Et cognovi, inquit, quod non esset melius nisi latrari, et facere bene in vita sua, » q. d. Hoc duo connexa sunt, letari et bene agere: ut ergo semper letet, semper bene agito.

23. JUCUNDITAS CORDIS HEC EST VITA HOMINIS, ET THESAURUS SINE DEFECTIONE SANCTITATIS, ET EXSULTATIO VIRI EST LONGEVITAS. — Grecus de more hibernis medium sententiam omittit, siue habet: *Letitiae cordis est vita hominis, et exsultatio viri longevitas;* Tigurina: *Letitiae animi denunt homini vita est, thesaurusque sanctitatis inexhaustus, et gaudium cuiusque aetatis longinquitas;* Syrus: *Letitiae cordis ipsa est vita hominis, et conscientia pura ideoque leta hominis ipsa auget vitam ejus.* Tres fructus et effectus jucunditatis et letitiae as signata.

Primum est, quod ipsa sit quasi vita hominis, tum quia homo semper indiget aliqua dilectione quasi quadam recreatione, ob multos labores et molestias, quae ei occurruunt in hac vita, ut docet Aristoteles, lib. VII *Ethic.*; tum quia vita in tristitia non tam est vita quam mors, ut dixit vers. 47; tum quia letitiae facit florere omnes actiones vitales: eas enim obtut est cum gaudio, ideoque alacriter, exsultanter, plene et perfide, iuxta illud *Proverb.* xvii, 12: «Animus gaudens atatem floridam facit: spiritus tristis exsiccat ossa. »

Secundus letitiae fructus est, quod sit a thesauris sine defectiōne, id est indeficiens, «sanctitatis, » q. d. Letitiae cordis pura et vera non tantum est vita hominis, sed et ea, thesaurus sanctitatis indeficiens; quia, scilicet, sanctitatem fovet et conservat. Quo significat, primo, letitiam sanctitatis defititum, que concipiunt ex affluentia opum, honorum et deliciarum, non esse puram et veram, sed mixtam multis doloribus et tristitis, ideoque defectuam, ne dic duraturam; secundo, letitiam puram, veram et meram consistere in sanctitate: bona enim et sancta conscientia semper est leta, quia scit se esse in gratia dei, immo esse filium dei, a quo proinde hereditatem et gloriam eternam fidenter expectat; tertio, la-

titum fovere et augere sanctitatem: facit enim ut homo letet et alacriter obeat opera sancta orationis, jejunii, elemosyne, religiosis, etc. ideoque in his constanter perseveret; quia enim cum tristitia finit, remissae finit et cum tedium, ideoque homo in his perdurare nequit. Magna est haec lassitia, quod scilicet ipsa sit thesaurus inexhaustus sanitatis: quia ipsa exicit hominem confitum, ut plura et majora opera sancta peragat et concervet, et quia ipsa alacriter et animose superat omnes difficultates et tentationes, quas damnum, inimicos et caro surgerunt, ut hominem ab exercitu sancto avocent.

Quocirca S. Antonius suis religiosis ardue et austere viventibus unice commendabat letitiam spiritalem, quasi singulare suatum et remedium ad vincendum omnes tentationes: «Una est, inquit, ratio vincendi inimicum: letitia spiritualis, et animo dominum semper cogitantis jugis recordatio, quae demonum ludos quasi fumum expellens persecutum adversarios potius quam timebit.» Ita S. Athanasius, in Vita S. Antonii. Unde Palladius, in *Lausiacorum*, cap. II, loquens de sanctis Anachoritis sociis S. Apollo Abbatis: «Letebat, inquit, eos videre exsultantes in solitudine, adeo ut nullam ejusmodi aliam exsultationem in terra videbat, nec letitiam corporalem: neque enim erat inter eos aliquis mortuus aut tristes. Sed, si quis videbatur pro se ferre tristitiam, statim Abbas Apollo ex eo rogabat causam, et quae erant in occulto inimicisque cordis, remittebat; diebatur autem: Non oportet esse tristes propter salutem, cum futuri simus haberes rationi colorum: tristes autem erunt gentiles, flebunt Iudei, lugubribus peccatoribus; justi autem letantur: et qui terrena quiete animo agitant, letantur in rebus terrenis; nos autem, tanta spe digni sumus habiti, quemadmodum non letantur perpetuo, cum nobis Apostolus ducat. In Thess. v, in semper latentur, et oremus sine intermissione.»

Ex adverso nihil ita obnoxiosus temptationibus demoni, ac animus tristis. Tristitia enim fugat spiritum Sanctum, utique spiritum beatitudinis, et accusat spiritum atrum, puta demoneum, qui est pirlus aedie et tristis. Audi S. Chrysostomum, lib. III *De Procedentia et Oratione*, art. 11, diabolus in operatione perniciosa est in humore maiorior et aetate magnitudo: nam quos demon superior, per ruerorem superat. Quo i si merorem sustuleris, nihil omnino malum ei in modico tibi ab eo contingat. Et inferius: «Tum denunc teetri debemus, non cum modo affluerim, sed cum ipsi malum aliquod perpertramus. Vide Cassianum, lib. X *De Inst. novit.*, cap. n et seq., ubi graphice spiritum accedit et meoris depingit, quasi suggestiones, effectus et damnata recentit. Quocirca Hermas, discipulus S. Pauli, in libro qui inscribitur *Pastor* (textus tom. V *Bibliothe.* SS. *Patrum*), quem veteres passim citant et celebrant: «Sicut

vimum, inquit lib. II, cap. x, aeterno mixtum, eandem suavitatem non habet: sic et tristitia, Spiritui Sancto nixa, eandem orationem mundam non habet; » immo tristitia fugit spiritum Sanctum. Nam et fructus Spiritus Sancti est charitas, gaudium, pax, etc. *Galat.* v, 22. Sed audi rursum Hermam, lib. II, mandato 10, ex persona Dei: «Tristitia omnium spirituum negligens est, et passima servis Deo, et omnium spiritus exterminat, et cruciat spiritum Sanctum. » Et inferius: «Ininde ergo hilaritate, cum semper habet gratiam apud Dominum. » Notaberis in omnibus enim hilaris vir bene operatur, et bona sapit, et contemnit iniquitatem. Vir autem tristis male facit; quia tristitia facit spiritum Sanctum, qui datus est homini hilarius. » Et Heron: «Vnde facit, quod tristis orat dominum, et non ante facit exomologesis, et non impetrat a deo quod petit. Semper enim oratio tristis hominis non habet virtutem, ut ascendat ad altare domini. Hoc factum illud Aaronis, *Levit.* x: «Quonodo potius placere domino in ceremoniis, mente lugubris? obruta enim mens et in errore oppressa nequit esse in deum attoller. Accedit, quod in hilarum datum dicitur deus, » *Il Corinthus.* ix.

Teritus letitiae fructus est: «Et exultatio viri est longevitas, » non formittere, sed causit, q. d. Letitia et exultatio facit hominem longevum, tristitia vero facit eum brevis aevi. Letitia enim exhibilat, vivificat, dilatat, multiplicat, corroborat spiritus vitales, qui cor et vitam hominis conservant et augent; contraria facit tristitia. Audi S. Gregorium Nazianzenum in *Dictione*: «Mores preceponerunt senectutem mortalibus parvum. Neque enim ea unquam tempus instaurabit, qui moribus diruta fuerit ad prostrata. Mens sollicita tunc instar ossa corredit: corpus autem curas omnes videre jubens eximie floret. » Idem docet Hippocrates, Galenus ceterique medici. Unde Schola Salernitana haec sane vita dat pharmaca:

Si tibi deficiunt medici, medici tibi finit
Hoc tria: mens hilis, re pices facilis, moderate dicta.

Quare homini fidei, ut semper sit hilarius, letet et hilares aesculent sunt cogitationes de celo, de Christo, de dei beneficis, ejusque in nobis presenta, inhabitatione et inoperatione; de Virgine, de Sanctis, et alia similia: quia fusa recentit noster Alvarez de Paz, *de Adeptione virtutum*, lib. III, part. II, cap. iv. Unde Rabonus: «Vera, inquit, juventutis cordis non alibi quam in vera charitate consistit, nisi et vita hominis cum virtutibus tunc sine defectione sanctitatis permanet: eo quod nulla virtus sine ipsa ope subsistere valit. Ita enim est excellentior via, quam apostolus universis linquis, martyrio, aliquae eleemosynis antestituit, dicens: Nunc autem manum fides, spes, caritas: tria haec, major autem horum est caritas, » *Il Corinthus.* xiii.

Anagogice idem Rabanus: «Exultatio viri est longevitas, » id est beata Sanctorum eternitas: quia ibi vera est exultatio, ubi vera est beatitudine: nam presens vita plena est misericordia, et lucibus assidua infelix.

24. MISERERE ANDE TUE PLACENS DEO, ET CONTINE: CONGREGA COR TUUM IN SANCTITATE PIES, ET TRISTITIAM LONGE EXPELLE A TE. — Ha legunt et dispungunt Rovanius, licet aliis legal et dispungat Jansenius et alii. Graeci brevia sicut habent: *Dilogue ipsum, et alleluia, vel: Congregare cor tuum, et macerare procul amore a te; Syrus: Blondie animis tua, et refugera cor tuum, et tristitiam longe fac a te. Cibi nota, primo.* Qui diligit animam suam, ei ejus miserabilis: qui vero eam non diligit, sed odit, is in eam inimicioribus, ino crudelis existit: qualis est qui amat iniquitatem, ideoque tristitiam et dolorem presentem ac eternum ei accersit.

Secondo, *z* placens deo dupliciter accipi potest, scilicet, *primo*, ut significet causam et finem miserandi animi; *secundo*, ut significet ejus effectum, aut potius modum. Iuxta priorem acceptationem seorsis erit, q. d. «Miserere anime tue, » hoc fine et fructu, ut scilicet per misericordiam hanc placens deo, qui tibi eandem praecipit, dum tibi animis tua curam et salutem commisit, et pro rebus omnibus commendavit. Iuxta secundam sensus erit, q. d. «Miserere anime tue, » satager, *ut* placens deo: quod siet, si confinaste in sanctitate. Misericordia enim anime in hoc consistit, ut qui ejus vult miserari, studet eam deo placere efficiere: quod faciet, si eam sanctam officiat. Preclarorum Origenes, homil. 4 in ep. vi *Luce*: «Dous, inquit, anime tua sum imaginem et similitudinem commandavit: istud ergo deo-deputatum iam insigni illi restitendum est, tam integrum, quam a te constitutum esse suscepimus. »

Alius Jansenius, qui *z* placens deo accipit antecedenter quasi suppositum verbi miserere, quasi dicat: Tu qui placens deo, ac bonum habebis in deo conscientiam, ita ut nullus magis nisi tibi sis conscientia, merito deles misereri anime tue, ut sciens eam in tristitiam consoleris per bonam conscientiam tua testimonium, quo confidis te placere deo.

Terterio, *z* et contine significat modum, quo animus misereri deoque placere debas, q. d. Si vici misereri anime tue deoque placere, esto continent, continentiam exeras, confine te ab omnibus carnis et concupiscentiae desideriis. Continentia enim est virtus, que reficit omnes ebiliientes concupiscentiae motu. Unde explicans subdit: «Congrega cor tuum in sanctitate. »

Quarto, *pro congregare cor tuum in sanctitate*, greci est: *comitare cor tuum*. Unde Jansenius, volens Latinam Vulgam Graecis adaptare, hanc omnia explicat de tristitia, q. d. «Contine, » hoc est cohabe, «cor tuum ab immoderata tristitia, » et congrega illud, non sinens, scilicet, id effun-

ti in mortorem, sed tua consolazione illud comprimens et collectum servans apud te: Congrega, inquit, illud «in sanctitate» Dei, hoc est, consolare illud dum tristatur, hoc nomine quod sanctus es coram Deo, quodque Deo ex dono ejus placens. Vel «congrega et illud «in sanctitatis» ipsius cordis, id est hoc nomine consolare contum, quod sanctum sit per veram bei cognitio- nem et amorem. Verum, cum Latina *Salutem a Concilio Tridentino*, sess. IV, probat et prouidit Graeci, cumque huc et alii Graeci sit hinc et plenior: potius Graeca Latina, quam Latina Graeci adaptare debemus. Quare *z* congregare cor tuum in sanctitate, explicat *z* contine, q. d. Contine his erisque continens, si «cor tuum» congreges in sanctitate. » Suggestions enim concupiscentiae, quae sunt plurime, cor distrahit, et ad varia carnis illicebbras sollicitant et dissipant: quare ut eas fugias et elidas, ab his cor tuum avoca, totumque convoca et congrega, ut adhuc reat sanctitati, hoc est, Deo ejusque voluntati et legi: in hoc enim omnis sanctitas consistit. Quod si feceris, omnem tristitiam dispelles. Hoc est enim, quod subdit: «Et tristitiam longe expelle a te. » Quod est finis et scopus totius sententie Horatiorum enim ad expellendum tristitiam, ejusque modum suggestit et prescrift. Notat Palatius cor pravum ut cinerem dispergi, et ut arenam dissipari: *at cor sanctum, inquit, congregatur fitque unum; quia Deo unitur, qui maxima unus est: ergo Mihi adhereret Deo bonus est, » Psalm. LXIX. Quia « qui adheret Domino, unus spiritus est. » *Il Corinthus.* vi, 17.*

Sensus ergo est, q. d. Vis tristitiam expellere a te, tibique jugem accersere letitiam? miserere anime tue, curando ut illa placeat deo, ideoque confine ab omnibus pravis ejus concupiscentiis. Quod facies, si ab eis cor tuum avoces, illudque colligas et unias sanctitati: si enim id feceris, omnem tristitiam expelles a te: sanctitas enim est mater letitiae, et expultrix tristitiae. Ut ergo ha miserari, puta tristitiam, ab anima expellas, m serere anime tue, majoraque ejus misericordia, potius concupiscentiam et iniquitatem erra: ex illa enim oriuntur tristitia, q. d. tunc sericeos est et crudelis, ac quasi tortor et curvifex anime sue, qui eam trahit, concepientis, ut illis lanctetur, ac in illis desideria quasi dissecetur, eisque fidei et misericordiae manus incepient ad omnem mutum servit, indeque nullus angustus est in eorum conscientia sine timore, itaque ex rueretur et lanctetur. Qui ergo supit et haec effera erit, hic miserere anime tue, studetque *z* accere deo, ideoque *z* concupiscentiis se confinet et abstinet, ac congregat traditio cor suum integrum fecit ejusque sanitatem; atque haec raffrone omnem tristitiam expellit omniaque letitiam accersit. Nam, ut ait Bvdia in *Proceribus*: «Tristitiantur facile, quorum spes existat in iuis. » Sic ex adverso: « Lanctum facile, quorum spes existas in altis. » Ita explicant

Rabanus, Lyramus et Palacius, imos. Augu-tinus, *Enchirid.* cap. LXVI, et habetur *De Panit.* dist. 3, cap. Qui vult: « Qui, inquit, vult eleemosynam ordinare dare, a seipso debet incipere, et eam sibi primam dare. Est enim eleemosyna opus misericordiae, verissimeque dictum est: Misere animae tuae placens Deo. Propter hoc renascimur, ut Deo placeamus, cui merito dispergit quod nascentio contraximus. Hec est prima eleemosyna, quam nobis dicitur: quoniam nosipos miseros per miserans Dei misericordiam requisivimus, justum iudicium ejus confitentes, quo miseri effem sumus, da quia dicit Apostolus Rom. v: Iudicium quidem ex uno in condemnationem. Et magnus ejus charitatis gratias agentes, de quaidem ipsi dicit gratiae predicator: Comendat autem suum dilectionem Deus in nobis, quoniam cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est: ut et nos veraciter de nostra miseria iudicantes, et Oui charitatem quam donavit ipsi diligentes, pie recteque vivamus. » Huc usque S. Augustinus. Idem, serm. 102 *De Temp.* « Modo, inquit, pro ineffabili pietate sua non solum nos admoneo (Deus), sed etiam rogat, ut nos a peccatis mortis revocemos. Audiamus illum dum rogat, ne nos postea non audiat illi dum iudicet. Audiamus eum per Prophetam dicentem: Fili, inquit, misere animae tuae placens Deo. Quid ad haec respondebit humana fragilitas? Deus te rogarat ut tui miserearis, et non vis! Causam tuam apud te agit, et a te non potest impetrare! Et quomodo te audiatur illi in die iudicii suppli- cante, cum tu eum pro teipso nolueris audire rogantem. »

Sie et S. Bernardus in *Sententias:* « Spiritus sapientiae, inquit, ubique praesens novit quid in celo et quid agatur in inferno. Cumque mentem huminam repleverit, et de peenis inferni incautum movetur, et celestium amorem infundit, siquod facit hominem amare seipsum, et dicit ei: Misere animae tuae placens Deo. » Idem, serm. 8 *ad Milties templi:* « Abiga revera malitia, inquit, tui te non misereris, et solum post peccatum remedium confessionis a teipso repellebas, ignemque in sin tuo involvere potius quam excutere, nec prebere aurem costitio Sapientis, qui ait: Misere animae tuae placens Deo. Primoque qui sibi nequam, cui ligatus? Idem, epist. 8 *ad Brunonem:* « Primus, etc., pietatis gradus est de qua scriptura est: Misere animae tuae placens Deo. Ex hoc autem ad miserandum proximum recto jam trahit charitas ordinata procedit, quippe quem ad sui quisque mensuram amare praecepitur. » Vide etiam pathecia his verbis urgentem Eu-stachium, occupatorem Valentine Sedis, ad penitentiam, *psalm.* 183. Isdem urgeas quemlibet peccatorem, dicendo: Misere animae tuae, o miser, ut cum corpus tuum brevi periit morie debeat ac dari veribus, saltem animas tue consulas, ut illa, cum sit immortalis et eterna, immortalem

et eternam, sed beatam vitam in celo, non vero miseram in inferno nanciscatur. Ita Stephanus V Pontifex, ut habetur 33, Quæst. II, cap. viii *Ad monere,* § 12*ter.* Monet Aistulphum, qui uxorem interficeret: « Misere, inquit, anime tuae, ut non sis tibimeti homicida. Quapropter relinque, te rogamus, hoc malum seculum, quod te traxit ad tam immanissimum peccati faciens, ingrediare monasterium, hunc illarum sub manu Abbatum, et meliorum fratrum precibus adjutus obserua cuncta simplicia anima que tibi fuerit imperata, si forte ignoscat infinita Dei misericordia peccatis tuis, et refrigeret animam tuam, priusquam crucis perpetui flammis. »

25. MULTOS ENIM OCCIDIT (Graeci nonnulli legunt: *Perdidit et occidit;* sic et Syrus: *Multos enim occidit mortis, et perdidit eos*) TRISTITIA, ET NON EST UTILITAS IN EA, — quia licet tristis de malo, non idecirco illud tolles, sed potius angelis et duplicabis. Porro melancholia, tristitia et acedia multos enecavit et in dies enecat, tum quoad corpus, tum quoad animam, eosque permit morte et presenti et eterna. Tristitia ergo est carnificina. *Totidem occidit et perdidit.* Si horres esse carnem alicorū, cur non horres pro tristitia carnis esse? Causam et modum dant mei, ac inter eos Franciscus Valesius, *Sacra Philosophia,* ca. LXII. Magna tristitia, inquit, semper nocte, et potest aliquando occidere, non quidem repeat, ut timor et gaudium (auctor est Galenus), se l pudicum et multo tempore. Quia pergaudium astutum et sine illo freno effundit totum calidum: quare in pusillanum timor exhalat: in timore magno astutum accurrens ad cor, suffocatur. Motus similis est tristitia timori, non tamen vehementer ut ille, sed natura sua lentus, ac proinde paulatim facit vitalem calorem marecere, et nutitionem partium minima, atque ita deducit ad tabem. Quod aperte significat illa verba *Proverb.* xvii: « Spiritus tristis exsiccat ossa. » Itaque tristitia repepte nullum fortasse occidit, ut timor et gaudium, lente vero ac paulatim quamplurimes.

Illa verba: « El non est utilitas in ea, » duplum ferunt sensum, naturalem et moralem. Naturali quidem significant tristitia nihil conferre: nam neque adpellendos morbos, neque ad tuendam valetudinem (id vero constat ex dictis intelligi debere de magna tristitia, et quia omnem excludi hilaritatem). Morali vero, contineat exhortationem quamdam ad pellendam ex animo tristitia. Quasi dicatur: Vita tristitia quia multos occidit, et nihil confort ad recuperandum id eius gratia doles: neque enim lacrymis defunctorum vita mortuum suscitabilis, neque filium, neque amissam invenies pecuniam, neque incendio consupit reficie domum.

Quocum B. Antiochus, homil. 25: « Tristitia, inquit, vermis est cordis, summet excedens matrem instar viperæ. » Et S. Athanasius citatus a S. Bernardo, *De Modo bene vivendi,* cap. xi: « Homo

tristis, inquit, semper militatur, et contrastat spiritum sanctum sibi a deo donatum. » S. Chrysostomus, homil. 7 *ad Popul.*: « Tristitia, inquit, Deus non ob aliud nobis indidit, nisi propter somum peccatum, et hoc per ipsam rerum experientiam manifestavit. In pecuniarum enim multa, et morte, et egritatine, et alii nobis ingruentibus molestiis dolentes et merentes, non tantum nullam consolationem capimus, verum et molestias augemus. In peccatis vero si soleamus et tristemur, peccati magnitudinem minuimus, et quod erat magnum, edimus parvum, sepe vero et funditus ipsum totum delemus. » Idem, epist. 8 *ad Olympiad.*: « Tristitia, inquit, animarum crudelis tormentum est, dolor quidam inexplicabilis, et judicium omnii iudicio vilietaque deterius. Nam et verni est similis venenato, non solummodo carnem, sed et animam ipsam perficiens; animam dilacerans, sed vires animas consumens; et jugis nox, ac tenebre profunda, et tempestas, et turbas; febris non apparet, omni iugis validius incendens, et pugna requiem non habens. » Casianus, lib. IX *De Inst. remunt.* cap. ii et iii, citans explicansque illud *Proverb.* xxv: *Sicut linea vestimento, et vermis ligno, ita tristitia viri non est cordi.* « Vestimentum namque, inquit, tinerum esse attacatum nullus pretul honesti usus poterit alterius haberere commercium: itidemque lignum vermis exaratum, non jam ad ornatum vel medicos edifici, sed ad combustionem ignis merebatur depurari. Ita anima, quæ edacissimis tristitia morsibus devoratur, inutilis erit vestimenti illi pontifici, quod unguentum spiritus sancti de celo descendens, prius in barbam Aaron, deinde in oram suam, solere suscipere, S. David vacinio prohibetur: *Sicut unguentum in capite, quod descendit in barbam Aaron, quod descendit in oram vestimenti ejus,* » *Psalm.* CXXII. Tristitia remedium naturale, sed effix, est magna et vehemens occupatio, præsertim in re honesta et iucunda: hec enim imaginationem a tristibus ad se avocat, occupat et exilarat. Experiens, et senties ita se rem habere.

Porro octo remedia ad fugandum tristitiam suggesta: tunc Alvarez de Paz, *De Exterminatione malorum.* II, part. V, xii, ante finem. Ptolemaeus Philadelphus rex Egypti, proponens, sephagndam Interpretibus singulis singulari questiones ethicas, vigebras nonne hanc proposuit: « Quonodo sine tristitia vivere? » Cui ille: « Si neminem, inquit, leseris, omnesque iubes, justitiam quoquis prosequens; ab eo hujusmodi fructus jucunditatis colligatur. Sed implorandus est Deus, ne ea nos habant que præter opinionem nostram accident, ut sunt mortes, morbi, agriuntudes, etc. At quinquegismus stœre hanc proposuit: « In quibus est tristandum? » Cui ille: « In amicorum adversitate, quandoquidem diuina ea et inevitabilitas certaminis, queque oditumibus operatos interliniant. Nam in his mortuum nulla ratio levat.

26. ZELUS ET IRACUNDIA MINUUNT DIES, ET ANTE TEMPUS SENECTAM ADDUCUT COGITATUS. — Tristitia subiungit tres partim proles, partim affines et socias, scilicet invidiam, iram et sollicitudinem, quæ, neque ut tristitia, sconsim hominem concipiunt et occidunt. « Zelus » enim est invidia, cuius comes et socia est ira. Unde Jansenius per *zelum* accepit iram; ali, quemvis zelum; Palacius, *zelotypiam*, qua vir zelat uxorem, aut contra. *Præ cogitatus* grecus est *pīpa*, id est cura et sollicitudo, q. d. invidia et ira corrodunt et consumunt dies vita hominis, eorumque sunt quasi ærugo et tinea: similiter cura et sollicitudo citam et ante tempus homini adducit senectam. Unde Tigurina vertit: *Invidia et iracundia dies minuunt, sollicitudo*

de quo prematur induc senectutem. Sic et Bias apud Laerium, lib. I, cap. vi: « Ut ferrum, inquit, rubigine absuntur, ita invitus suo ipsius vitio contabescit. » q. d. Sicut ferrum ex seipso gignit rubiginem, que ipsum exedit: sic invitus concipit inviam, que ipsummet exedit et consumit. Et Periander: « Sicut ergo ferrum, sic invicta animum illus in quo nescit, contenter. » Et S. Basti- lius, hom. in aliquo Script. loco: « Hic est aliis moribus vita hominum pecuniaris, et animis nostris a natura instans, et corda magis consumere aptus, quam rubigo ferrum. » Alii vertunt: « Zelus et excedentia minus dies, et ante tempus senectutem afferat sollicitudo; » Syrus: « Zelus et ira consumunt dies, et ante tempus prodire facit canticum cura. Idem docent medici; unde Schola Salernitana sic orditur:

Si vis incolorem, si vis te reddere sanum,
Curae tolle graves, irasci crede profanum.

Exemplum i.e. illustrè est in Alexandre Magno, qui omnem rerum gestorum gloriam obseveravit iracundia, a qua ipso omnium vitorum vicitus est, dum per eam amicis necem intulit, et sibi vitam accidit. « Alexander enim, inquit Venerius Maximus, lib. IX, cap. III, iracundia sua premodum colo diripiuit; nam quid obstisti, quomodo illuc assureret, nisi Lysimachus leoni obiectus, Cithus hasta confosus, et Callisthenus mori- jussus? Ac Callisthenus quidem defens mortem, in Alexandri iram Senecæ eloquentiam sicut, lib. VI Nat. Quest. cap. XXII: « Hoc est, inquit, Alexandri crimen aeternum, quod nulla virtus, nulli rerum felicitate radinet. Nam quoties quis dixerit: Occidit Persarum nullia multa; opponetur: Et Callichrenem. Quoties dictum erit: Occidit Darium, —nes quem tuas magnum regnum erat; oppiatur: Et Callisthenem. Quoties dictum erit: Omnia. Oceano temus vicit, quam unoquoque tentavisti novis classibus, et imperium ex angulo Thrace usque Orientis terminos protulit, dicetur: Sed Callisthenem occidit. Omnis licet antiqua ducum regumque exempla transierit, ex his que fecit nihil tam magnum erit, quam scelus Callistheni. » Verò igitur dixit Hieradensis: « Durum est pugnare contra iram, que vitam adimit. »

Celebre est illud Physicorum, τὰ ἔγχα παρεῖλα, id est animata vīle cervida, uti cervus, sunt longeva. Porro longevitatem hominis et animalium ita gradatim describit, sive vere, sive potius fabulose Ansonius, Idyl. 18:

Ter bins deciesque noven supercitat in annos
Justa secessantem quos implet via virorum:
Tos corvus superat vivendo gallina corvus;
Et quater ergo illar corvus sacris corvus;
Alpigena cervum ter cunct corvus....

Causam dat Franciscus Valesius, *Sarce Philosophie*, cap. lxxii: Videatur, inquit, mihi haec tria, scilicet zeus, iracundia et cogitatus, unico solli-

citudinis nomine significari. Sollicitos enim esse dicimus eos qui plus satis curant quid agatur, quid futurum sit. Tales enim sunt zelatores, ac proinde iracundi et cogitabundi: que omnia excludunt ab animo hilaritatem. Quare si vere dies cum est cap. xvii Proverb. : « Animus gaudens etatem floridam facit; » merito evenit ut gaudium excludit sollicitudo, afferat intermissionem senectutem. Verum autem illud esse constat, siquidem indicatrum antea est, spiritum tristum exciscat ossa: exsiccat ergo et ea passio, quae tristitia comes est, puta sollicitudo et nimia cura. Ut vero exsiccat, ita refrigerat: quia (ut nuper diximus) sicut immunita nuptio ne per vitalis calor et spirituum consumptione. Refrigeratio naturalis cum scilicet, ipsum est senium. Unde efficitur, ut sollicitum est, ac proinde iracundiam et cogitabundum, adducat ante tempus senectutem. Neque res uila experientia magis cognitum est. Neque quidquam illis qui privatim agunt vitam consultus, quam nulla de re esse sollicitos: his vero qui reipublice tenent gubernacula, qui id non possunt, tamen interponere gaudia curis, et animum tantum solutum curis libero laxare, ac locum dare cibis et exercitationi, ne semper animo ad cogitationem translato, corpus tabescat. Hinc facit illud S. Gregorii Nazianzeni in *Dicitur*: « Merores preoccipi mortalia senectutem parunt. Mens sollicita tinea instar ossa corredit; corpus autem curas valere jubens, eximie floret. » Unde subdit Siracides: « Splendidum cor bonum in epulis est. »

Memorabile est quod ex ore dei scribit Hermas, S. Pauli discipulus, lib. II *Pastoral.* mandato 3; nunc enim, quod ira et impatientia obseruat, ex lingua nostra nobis Spiritum Sanctum, cumdem vero exsuscit atque exalitur aquanimitas et patientia. « Et paucimis, inquit, esto et patient, et omnium operarum nequissimum dominaberis, et operaberis omnem justitiam. Quod si patientiis, Spiritus Sanctus, qui habitat in te, ministrat erit, et non obseverabit aliquid nequissimum spiritu, sed cunctis dilatabitur et epulabitur in vase, in quo habebit, et apparebit Domino hilaris in pace magna. Quod si iracundia aliqua supervenerit, continuo Spiritus Sanctus, qui in te est, angustiabitur, et queret discedere. Suffocatur enim aspectu nequissimo, et non habebit locum appendi Domino, sicut vult; turbulatur enim ab iracundia. Utique ergo spiritus cum patriter inhabitant, perneccosum est homini. » Probat a simili: « Si quis enim assumat absinthii pusillum, et immittat in amphoran mellis, nonne totum mel extirminabitur? » Et tantum melius a modico absinthio disperit, et perit. Adcedunt melius, et jam non habet gratiam apud dominum suum; quoniam totum mel amarum factum est, et usum suum perdidit. Sed si in mel non mittatur absinthium, dulce erit et in usu domino suo. Vide enim quam sit aquanimitas dulcior mello,

et utilis erit domino, qui in ipsa commoratur; nam iracundia inutilis est. Si ergo mixta fuerit iracundia aquanimitate, contributular animus, et non est utilis Deo oratio illius. »

Tropologicus Rabanus: « Zelus, inquit, et iracundia minunt dies hominis, cum eum vita eterna indignum efficiat: et ante tempus senectutem adducent: quia viri sanguinem et dolos non dimidabunt dies suos, » Psal. lvi. Hoc est, propter patrem sine vindice, quam sibi promittunt, perpetuiter habere non possunt. »

27. SPLENDIDUM COR ET BONUM IN EPULIS EST: EPULE ENIM ILLUS DILIGENTER FIUNT. — Cogitatum et eure, que citato adducit senectatem, quasi remedium et antidotum opponit eum splendidum exhibilans se epulis. Itaque curas discutunt et vitam prolongant. « Cor splendidum a vocali hilare et liberalis, non triste vel avarum. Tristitia enim et avaritia contraheunt, offuscent et obnubillant; quod hilaritas et liberalitas dilatant, exhibilant, magnificum et quasi splendidum efficiunt. Hinc lux et splendor sunt symbolum latitiae et beneficentie; caligo vero et tenebrae, tristitia et avaritia. Unde cetero orat Psaltes: « Illumina faciem tuam super servum tuum, Domine, » q. d. Leuidam, id est hilarum, benevolum et beneficiale milii faciem tuam ostende. Sensus ergo est, q. d. Cor hilare, et liberalis, et « bonum, » id est letum et iucundum, est in epulis suis, ac honeste et leto ita fructu, easque sibi et atris diligenter apparat: quocecum et latius, et diutius, et honoratus vivit. Unde Tigrina verit: « Cor splendidum et benignum cibos sibi procurabit ad edendum; non autem multa avare congerit, quibus frui non adeat, inquit Vatablus; et alii: « Cor splendidum et bonum aedilis ciborum surorum curam gerit. Letus et splendidus, nec per tristitiam ciborum curam negligit, nec per parimoniam sordide mensam instruit, sed late et liberaliter, moderate tamen et temperante cum suis epulatur. Syrus: « Cor bonum (letum) multi sunt cibi ejus, et onus quod comedit, ostendit super corpus ejus, q. d. Omne quod comedit homo letus, dixerit conver-

titque in suam substantiam, corpus cum impiquant; itaque ostendit se bene comedisse, et comesta digessisse: contrarium facit tristis et mastus. Huc facit illud B. Nazianzeni in *Dicitur*:

« Temperant animi est nonnulla hilaritas præ se ferre. » Advertit solerter Paladius, hanc esse dogmata ethices naturalis. Ecclesiasticus, inquit, fuit ex Judæis, quibus propter probos mores temporalia bona promittebantur, scilicet vita longior, anni felices, epulae largiores, videlicet et saculum hoc felix. Multo est altior vita christiana, quæ cupit dissolvi et esse cum Christo; quæ absinet ab omnibus, ut incorruptam coram accipiat; quæ est in fame, siti, frigore, nuditate et quotidiana sollicitudine Ecclesiasticorum, expellens beatam spem et adventum glorie magni Dei, etc.

Mystico, « splendidum cor, » id est letum, ac gaudio et exultatione perfusum, non est aliud nisi cor viri justi, quod nullæ tristitiae et mortis conscientie dimanantes inquietant. Epule illius non sunt alio quam bona opera, sibi imposita pars patrarent, et ardenter assumuntur, « bonum » est « cor » et iucundum, non infirmata morte, sed sanctitate plingueunt. Scito ergo, o homo, quia cibos corporis nimis ardenter sumere, vitium est; cibos vero animae ardentissima accipere, perfectio est. Nam qui avide quasi famem patientes, hunc cibum virtutis comedunt, Deo pascente saturantur, juxta illud: « Beati qui esurunt et sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur. » Matth. v. Unde Rabanus: « Uique, ait, « voluntas electorum iucundatur in epulis virtutum, quæ epulis indefactivas habent opes spiritualium divitiarum. »

Nota: Graeca hic word variant: Complutenses enim hunc versus hoc loco ponunt cum Nostro: Graeca Romana vera et alii eum transferunt in finem cap. xxxxi. Sed magis videatur convenire huic loco. Deinde Romana huic versu et capitulo affixunt ea, quae Noster et Complutenses ponunt cap. xxxv, vers. 43 et seq. Similis transpositio est in capite sequenti, ut dicam in synopsi ejusdem.

CAPUT TRIGESIMUM PRIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Primo, a vers. 1 usque ad vers. 12, avocat a nimio amore et studio divitiarum. Inde, secundo, usque ad vers. 30, est instituto mense; quanta, scilicet, honestate, temperantia et discretione in ea convivere se gerere debeant. Tertio, a vers. 30 ad finem, agit de sobrietate in potu vini.

1. Vigilia honestatis tabefacie, carnes, et cogitatus illius auferet somnum. 2. Cogitatus præscientie avertit sensum, et infirmatas gravis sobriam facit animam. 3. Laboravit dives in congregatione substantie, et in requie sua replebitur bonis suis. 4. Laboravit pauper in diminutione victus, et in fine inops fit. 5. Qui aurum diligit, non justificabitur: et qui